

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน:
กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
Relationship between Forms of Agro-tourism Activities and Usage of Local Agricultural
Resources: A Case Study of Changklang Agro-tourism, Nakhon Si Thammarat Province.

เทพกร ณ สงขลา¹

n_teppagorn@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้จำแนกรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอข้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถจำแนกรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ สาธิตขั้นตอนการผลิต ให้ความรู้การเกษตร จำหน่ายสินค้าชุมชน และแนะนำธุรกิจการเกษตร รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้ส่งผลต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร การขยายตัวกิจกรรมการเกษตร และการสร้างมูลค่าทรัพยากรเกษตร อย่างไรก็ตาม การใช้ทรัพยากรเกษตรดังกล่าว นอกจากจะส่งผลต่ออาชีพการเกษตรแล้ว ยังกลายเป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่อาจมีแนวโน้มว่าทรัพยากรเกษตรถูกใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากกว่าใช้เพื่ออาชีพการเกษตรของชุมชน

คำสำคัญ : ท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ทรัพยากรเกษตร

ABSTRACT

This research classified the forms of agro-tourism activities and explained the relationship between the forms of agro-tourism activities and local agricultural resources usage. From a case study of Chang Klang agro-tourism, Nakhon Si Thammarat province the forms of agro-tourism activities can be classified as processing demonstration, agricultural knowledge, local product distribution and agribusiness guidance. These forms of tourism activities have impacted on agricultural resources conservation, agricultural activity expansion and agricultural resources adding value. However, the usage of agricultural resources not only impacted on agricultural occupation, but also become a tourism attraction that the agricultural resources tend to be used for tourism more than community's agricultural occupation.

Key Words: agro-tourism, agricultural resource

¹ อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นำกิจกรรมการเกษตรมาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ทางการเกษตรและชื่นชมทัศนียภาพที่โดดเด่นของชนบท (Hall & Jenkins, 1998) บางครั้งมีลักษณะเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวชนบท (rural tourism) หรือการท่องเที่ยวฟาร์ม (farm tourism) (Fleischer & Tchetchik, 2006)

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร เช่น การส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรธรรมชาติ มักจะไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากการผลิตที่มีรายได้ไม่มากพอที่สามารถจูงใจเกษตรกรได้ จึงมีการส่งเสริมให้การเกษตรดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถตอบสนองทั้งรายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร (Ceballos, 1996) เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศอิตาลีในรูปแบบให้การศึกษาด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นในเรื่องจิตสำนึกในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของผู้มาเยือน และป้องกันการบุกรุกป่าอนุรักษ์เพื่อทำการเกษตร (Scialabba & Williamson, 2004) ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชนบท เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเกษตรและการท่องเที่ยว ที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและการจัดสรรผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (Jan & Karel, 2004) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากการเกษตรยังเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาชนบท (Akpinar et al., 2005) ภูมิภาคเกษตรของประเทศไทย มีปัญหาด้านราคาสินค้าเกษตรมีความผันผวน ปริมาณผลผลิตเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพดินฟ้าอากาศ ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น เกษตรกรจึงต้องพยายามหารายได้เพิ่มขึ้น โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ ทั้งเครื่องจักรและสารเคมี สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่ออาชีพและทรัพยากรเกษตร (นำชัย และคณะ, 2543) ดังนั้น รัฐบาลจึงหาวิธีเพิ่มช่องทางการตลาดให้แก่สินค้าเกษตร โดยการผนวกการเกษตรและการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน ภายใต้โครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ปัจจุบันมีชุมชนเกษตรขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่น้อยกว่า 400 แห่งทั่วประเทศ และอีกหลายชุมชนที่กำลังถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (สำนักพัฒนาเกษตรกร, 2548)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเน้นในเรื่องสิ่งแวดล้อมชนบท แต่ในแง่ของธุรกิจก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ชุมชนจะต้องจัดเตรียมที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวดังเช่นธุรกิจการท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป (Halfacree, 1993) นอกจากนี้ ยังมีการนำทรัพยากรเกษตรมาบริหารจัดการเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งในทางปฏิบัติ การนำทรัพยากรเกษตรมาใช้ประโยชน์เพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว ยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนเกษตรในประเทศไทย เกรงกันว่าอาจส่งผลกระทบต่อสังคม และทรัพยากรเกษตรของชุมชน (สำนักพัฒนาเกษตรกร, 2548) และจากการตรวจสอบเอกสาร พบว่า งานวิจัยด้านท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทยมุ่งศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น โสภณ และคณะ (2547) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกลุ่มผู้ผลิตไข่เค็มไชยา ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี” นาฏสุดา และคณะ (2549) ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดสระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และชัยนาท” ฐณผการจ (2545) ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเกษตรเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านบาตั้น อำเภออ่าวนาง อำเภอเมืองจังหวัดกระบี่” อุไรวรรณ (2544) ศึกษาเรื่อง “การจัดการด้านการสื่อความหมายและสิ่งอำนวยความสะดวกของผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรณีศึกษาบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” และอรอนงค์ (2545) ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของตำบลสัมปทวนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร” เป็นต้น ดังนั้น การทบทวนการพัฒนาดังกล่าว โดยศึกษาว่ารูปแบบต่าง ๆ ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชนอย่างไรบ้างนั้น จะช่วยพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรเกษตรอย่างยั่งยืน

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความโดดเด่นด้านการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยว ดังเช่นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอช้างกลาง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแห่งหนึ่งที่มีชื่อเสียง ดำเนินงานโดยกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เลือกเป็นกรณีศึกษาครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. จำแนกรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน

คำถามการวิจัย

1. ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอช้างกลาง จำแนกได้กี่รูปแบบ
2. รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่าง ๆ ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรเกษตรและอาชีพการเกษตรของชุมชนอย่างไรบ้าง

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรเกษตร โดยทรัพยากรเกษตร หมายถึง ทรัพยากรเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เช่น ดิน น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ แรงงาน ความรู้ เครื่องมือช่างเกษตรกร องค์กร ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรของชุมชน และรวมถึงผลผลิตและสินค้าต่าง ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรเกษตร
2. การใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน หมายถึง การจัดการทรัพยากรการเกษตรในลักษณะต่าง ๆ และรวมถึงการเปลี่ยนแปลงหรือการตัดสินใจเกี่ยวกับอาชีพการเกษตรของเกษตรกรในชุมชน
3. รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวในลักษณะสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว
4. ความสัมพันธ์ หมายถึง อิทธิพลของรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน

การตรวจสอบเอกสาร

(1) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การจำแนกรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามลักษณะกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่

การจำแนกของสำนักพัฒนาเกษตรกร (2548) ได้แก่ รูปแบบให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น เช่น การเข้าชมสวนเกษตรและให้นักท่องเที่ยวเก็บผลผลิตในสวน เป็นต้น รูปแบบให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อศึกษาและสัมผัสกับชีวิตของชาวชนบท รูปแบบให้ความรู้การเกษตรทั้งเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การศึกษาแมลงที่มีประโยชน์ และพืชผักพื้นเมืองที่กินได้ เป็นต้น รูปแบบจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตร เช่น ดอกไม้สด และเมล็ดพันธุ์พืชที่นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูก เป็นต้น และรูปแบบให้ลู่ทางธุรกิจการเกษตร เช่น ธุรกิจปลูกพืชที่ให้ผลตอบแทนเร็ว เป็นต้น ส่วนกรมส่งเสริมการเกษตร (2548) จำแนกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่แตกต่างออกไป ได้แก่ การนำเที่ยวชมสวนของเกษตรกรรายบุคคลที่ประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตร เช่น สวนทุเรียน สวนมังคุด สวนไม้ดอกไม้ประดับ หรือฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ซึ่งผู้เยี่ยมชมจะได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ และการตลาด การท่องเที่ยวตามฤดูกาลหรือเทศกาล เช่น การจัดงานวันทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียน และเทศกาลทุ่งทานตะวันบาน เป็นต้น ซึ่งผู้เยี่ยมชมจะได้พบเห็นผลผลิต

ด้านการเกษตรและได้เลือกซื้อผลผลิตดังกล่าว และการท่องเที่ยวตามชุมชนหรือหมู่บ้านเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรในชุมชน ร่วมกัน จัดตั้ง ซึ่งผู้เยี่ยมชมจะได้สัมผัสวิถีชีวิตของเกษตรกร ได้รับความรู้การเกษตร ตลอดจนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรของชุมชน

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรเกษตร และรวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับอาชีพการเกษตรของเกษตรกร แนวคิดที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรเกษตร ได้แก่

1) การพึ่งพาปัจจัยการผลิต กรณีเป็นระบบเกษตรแบบพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกและต้องการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะมีแนวโน้มลดการใช้ปัจจัยการผลิตภายนอก โดยหันมาพัฒนาเกษตรอินทรีย์ หรือเกษตรธรรมชาติมากขึ้นเพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่หากเป็นระบบเกษตรแบบพึ่งตนเองที่ต้องการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะมีแนวโน้มลดการใช้ทรัพยากรเกษตร โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่เป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรมีรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ามาทดแทน และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติจะถูกรักษาเพื่อเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว แทนการถูกนำไปใช้เพื่อการเกษตร (Ceballos, 1996)

2) การตัดสินใจทำการเกษตรของเกษตรกร แนวคิดนี้อธิบายว่า การตัดสินใจทำการเกษตรของเกษตรกรนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความมีเสถียรภาพในการผลิต และการทำให้ทรัพยากรเกษตรมีค่า (วิทยา, 2542) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอาจเป็นปัจจัยทำให้เกิดความมีเสถียรภาพในการผลิต หรือทำให้ทรัพยากรเกษตรมีค่ามากขึ้น หรือแนวคิด “ระบบฟาร์ม” มองว่าการตัดสินใจทางการเกษตรของเกษตรกรขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของฟาร์ม จำนวนชนิดของการผลิต และกิจกรรมหลัก/กิจกรรมรองภายในฟาร์ม (สมยศ, 2541) ซึ่งหากฟาร์มของเกษตรกรถูกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อาจส่งผลต่อวัตถุประสงค์ของฟาร์ม จำนวนชนิดของการผลิต และกิจกรรมหลัก/กิจกรรมรองภายในฟาร์ม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเงื่อนไขในการใช้ทรัพยากรเกษตรของเกษตรกร

วิธีวิจัย

(1) การเลือกพื้นที่ศึกษา

กรณีศึกษา “ท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างกลาง” อำเภอข้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความเหมาะสมในการศึกษาผลของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อการใช้ทรัพยากรเกษตร เนื่องจาก 1) มีการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นระยะเวลาประมาณ 10 ปี 2) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีชื่อเสียง ได้รับรางวัลดีเด่นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย เมื่อปี พ.ศ. 2545 และมีการขยายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และ 3) บริหารจัดการโดยกลุ่มเกษตรกร

การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นฟาร์มและการรวมกลุ่มทำกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกร มีจำนวน 9 แห่ง ดังตาราง 1

อ้างอิงตาราง 1 ท้ายบทความ

(2) ผู้ให้ข้อมูล

รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและอาชีพการเกษตร ประกอบด้วย 1) ผู้นำกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 9 แห่ง 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 3 แห่ง 3) สำนักงานเกษตรอำเภอข้างกลาง 4) ภาคประชาชนที่เป็นผู้นำในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 5) เกษตรกรทั่วไปในอำเภอข้างกลางที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและอาชีพการเกษตร เลือกโดยวิธีสุ่มอย่างง่ายจำนวน 10 คน

(3) เครื่องมือและวิธีรวบรวมข้อมูล

1) ใช้แบบสำรวจรวบรวมข้อมูลการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้ง 9 แห่ง รวบรวมโดยการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่ม

2) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบมีโครงสร้าง เป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการใช้ทรัพยากรเกษตร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานเกษตรอำเภอ และภาคประชาชนที่เป็นผู้นำในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอช้างกลาง

3) การสัมภาษณ์เกษตรกรทั่วไปแบบมีโครงสร้าง จำนวน 10 ตัวอย่าง เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร และผลที่เกิดขึ้นต่อการเกษตรของชุมชน

(3) การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การจำแนกรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พิจารณากิจกรรมที่โดดเด่นหรือกิจกรรมหลักของแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ ที่นำเสนอนักท่องเที่ยว

2) การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน พิจารณาข้อเท็จจริงกรณีต่าง ๆ ด้านการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน ว่ามีกรณีใดบ้างที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว และเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใด

ผลการวิจัย

(1) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

อ้างอิงภาพ 1 ท้ายบทความ

ภาพ 1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอช้างกลางจำแนกตามกิจกรรมการเกษตรได้แก่ ฟาร์มเพาะเห็ด ฟาร์มเลี้ยงผึ้ง ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ และแปรรูปอาหาร กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้จำแนกได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ สาธิตขั้นตอนการผลิต ให้ความรู้การเกษตร จำหน่ายสินค้าชุมชน และแนะนำธุรกิจการเกษตร ทั้งนี้ แต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใด ขึ้นอยู่กับประเภทของนักท่องเที่ยว และลักษณะกิจกรรมการเกษตรของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ดังนี้

1) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบการสาธิต

แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นกิจกรรมการสาธิต ได้แก่ ฟาร์มเพาะเห็ด ฟาร์มเลี้ยงผึ้ง และแปรรูปอาหาร แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้จะเตรียมขั้นตอนต่าง ๆ ของการผลิต ทั้งวัตถุดิบและวัสดุอุปกรณ์ เพื่อสาธิตต่อนักท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เยี่ยมชมกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบนี้ ได้แก่ กลุ่มนักศึกษาที่มาศึกษาดูงาน นักท่องเที่ยวที่มีฝีมืออาชีพเกษตร และนักท่องเที่ยวประเภทศึกษาดูงานที่ต้องการประสบการณ์ไปพัฒนาอาชีพเกษตรของตนเอง

2) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบการให้ความรู้

แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งหมดมีกิจกรรมการให้ความรู้ แต่มีใช้กิจกรรมหลักของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด มีแหล่งท่องเที่ยวบางประเภทเท่านั้นที่เน้นกิจกรรมการให้ความรู้ทางการเกษตร ได้แก่ ฟาร์มเกษตรอินทรีย์ มีการเตรียมสถานที่บรรยายและวิทยากร เน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านเกษตรอินทรีย์ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรที่มาศึกษา และกลุ่มนักศึกษา

3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบจำหน่ายสินค้าชุมชน

แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์การเกษตร แต่โดยภาพรวมแล้ว การจำหน่ายสินค้าให้นักท่องเที่ยวมีใช้กิจกรรมหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างกลาง มีเพียงแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ที่รวบรวมสินค้าชุมชนเพื่อการจำหน่าย โดยมีการสาธิตการแปรรูปขนมชนิดต่าง ๆ ร่วมด้วย

4) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบแนะนำธุรกิจเกษตร

กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ เป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวฟาร์มเลี้ยงผึ้ง และฟาร์มเพาะเห็ดเกษตรกรจากพื้นที่ต่างๆ เดินทางมาท่องเที่ยวในรูปแบบการศึกษาดูงาน แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้นอกจากจะให้ข้อมูลด้านการผลิตและการลงทุน แล้วยังผลิตวัสดุอุปกรณ์การเลี้ยงผึ้งและการเพาะเห็ดเพื่อจำหน่ายให้ผู้สนใจลงทุนธุรกิจดังกล่าว

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน

(2.1) การใช้ทรัพยากรเกษตรของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบต่าง ๆ

จากการศึกษาความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอข้างกลาง รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกิดจากลักษณะอาชีพการเกษตรของชุมชน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบมีการใช้ทรัพยากรเกษตรดังภาพที่ 2

อ้างอิงภาพ 2 ทำยบทความ

ภาพที่ 2 แม้ว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบต่าง ๆ จะใช้ทรัพยากรเกษตรในลักษณะเดียวกัน เช่น แรงงานเกษตรกร ผลผลิตการเกษตร ความรู้การเกษตร และวัตถุดิบการผลิต เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละรูปแบบเน้นการใช้ทรัพยากรเกษตรที่แตกต่างกัน ดังนี้

- 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบการจำหน่ายสินค้าชุมชนเน้นการใช้ทรัพยากรเกษตรด้านแรงงานเกษตรกร และผลผลิต/พืชพันธุ์/สินค้าชุมชนที่มีความโดดเด่น
- 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบการสาธิต/ให้ความรู้เน้นการใช้ทรัพยากรเกษตรด้านความรู้การเกษตร และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในฟาร์มผึ้งและฟาร์มเห็ด
- 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบการแนะนำธุรกิจเน้นการใช้ทรัพยากรเกษตรด้านอุปกรณ์และวัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการผลิต และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในฟาร์มผึ้งและฟาร์มเห็ด

(2.2) อิทธิพลของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน ดังกรณีการเปลี่ยนแปลงการเกษตรของชุมชนที่สำคัญ ๆ ต่อไปนี้

- (1) การอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร ได้แก่ 1) การใช้ความรู้เกี่ยวกับสวนสมรม เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกษตรกรไม่ต่ำกว่า 20 ราย ในอำเภอข้างกลางปรับเปลี่ยนสวนของตนเองจากการปลูกพืชชนิดเดียว เช่น สวนเงาะ มังคุด ทุเรียน เป็นต้น เป็นสวนสมรม ซึ่งส่งผลต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 2) กิจกรรมการให้ความรู้การเลี้ยงผึ้ง ส่งผลให้เกษตรกรมีการเลี้ยงผึ้งในสวนผลไม้ของตนเอง เพื่อเพิ่มผลผลิตผลไม้ และสร้างความหลากหลายทางชีวภาพในระบบฟาร์ม และ 3) กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ กระตุ้นให้เกษตรกรในข้างกลางมีการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพดินโดยกระบวนการเกษตรอินทรีย์/ชีวภาพมากขึ้น ดังพบว่า ในปี 2553 ศูนย์เรียนรู้การเกษตรตำบลข้างกลาง สามารถขยายจากน้ำตาลให้กับเกษตรกรได้จำนวน 1 ตันต่อเดือน เพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ และพบว่าในระยะเวลา 5 ปี ที่มีการพัฒนาเกษตรอินทรีย์เพื่อการท่องเที่ยว ปริมาณการใช้

ปุ๋ยเคมีในอำเภอข้างกลางลดลงประมาณร้อยละ 60 เมื่อเทียบกับปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีก่อนที่ชุมชนจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยวยั่งยืน

(2) การขยายตัวของกิจกรรมการเกษตรบางประเภท กรณีนี้ค่อนข้างจะเห็นได้ชัดว่าเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบแนะนำธุรกิจการเกษตร ได้แก่ 1) การแนะนำธุรกิจผลิตเห็ด มีนักท่องเที่ยวและเกษตรกรในข้างกลางให้ความสนใจ เนื่องจากการเพาะเห็ดเป็นกิจกรรมการเกษตรที่ลงทุนน้อย ให้ผลตอบแทนดี ใช้พื้นที่น้อย และใช้วัสดุเหลือใช้ในชุมชน ปัจจุบันมีเกษตรกรในอำเภอข้างกลางที่ทำธุรกิจเพาะเห็ดประมาณ 90 ราย โดยส่วนใหญ่ดำเนินงานในรูปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) การให้ความรู้เกษตรกรอินทรีย์ กระตุ้นให้เกษตรกรไม่น้อยกว่า 70 ราย เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ การลดต้นทุนการผลิตเป็นแรงจูงใจสำคัญของเกษตรกรในการทำเกษตรอินทรีย์ 3) การให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงผึ้ง โดยเฉพาะการผสมเกสรดอกไม้ให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรรายอื่น ๆ ที่มีใช้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสนใจเลี้ยงผึ้งในสวนผลไม้ของตนเองมากขึ้น

(3) การสร้างมูลค่าเพิ่มทรัพยากรเกษตร การใช้ทรัพยากรเกษตรในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่ เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบจำหน่ายสินค้าชุมชน ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากพืชผัก ดอกไม้ที่หาได้ในแหล่งธรรมชาติ นำมาเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา อธิบายได้ว่า รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอข้างกลาง ได้แก่ การให้ความรู้ การสาธิตการผลิต การจำหน่ายสินค้าชุมชน และการแนะนำธุรกิจการเกษตร เป็นกลไกการถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตร กล่าวคือ รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว มีการจัดเตรียมศูนย์สาธิตทางการเกษตรเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำกิจกรรมของนักท่องเที่ยว โดยเกษตรกรในชุมชนเป็นวิทยากรให้ความรู้ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรลักษณะนี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรระหว่างเกษตรกรในชุมชนกับเกษตรกรที่มาเยี่ยมชม(นักท่องเที่ยว) และระหว่างเกษตรกรภายในอำเภอข้างกลาง ผลของการท่องเที่ยวยังทำให้เกษตรกรในอำเภอข้างกลางสามารถแสวงหาความร่วมมือจากศูนย์สาธิตการเกษตร ตลอดจนเครือข่ายเกษตรกรทั้งภายในและภายนอกอำเภอข้างกลาง และส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชนในลักษณะการอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร การขยายตัวของกิจกรรมการเลี้ยงผึ้ง เพาะเห็ด เกษตรอินทรีย์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มทรัพยากรเกษตรจากการท่องเที่ยว ซึ่งผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวกลายเป็นความโดดเด่นทางการเกษตรของอำเภอข้างกลางที่สนับสนุนให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรขยายตัว อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวอาจส่งผลให้ชุมชนใช้ทรัพยากรเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวและพึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวมากเกินไป และอาจประสบปัญหาหากธุรกิจท่องเที่ยวซบเซา สรุปดังภาพ 3

อ้างอิงภาพ 3 ท้ายบทความ

นอกจากนั้น ยังอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชนกรณีศึกษาอำเภอข้างกลางได้ว่า การตัดสินใจทำการเกษตรของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร และการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต มิได้เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่งผลให้เกิดความมีเสถียรภาพในการผลิต ความแน่นอนในการจำหน่ายผลผลิต แต่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งรูปแบบการให้ความรู้ การสาธิต และการแนะนำธุรกิจการเกษตรส่งผลให้ทรัพยากรเกษตรมีมูลค่าเพิ่มขึ้น และการที่เกษตรกรมีวัตถุประสงค์ในการจัดการฟาร์มให้เป็นแหล่งศึกษาดูงานเพื่อการท่องเที่ยว ส่งผลต่อวัตถุประสงค์ของฟาร์มทั้งปริมาณการผลิต และกิจกรรมหลัก/กิจกรรมรองภายในฟาร์ม

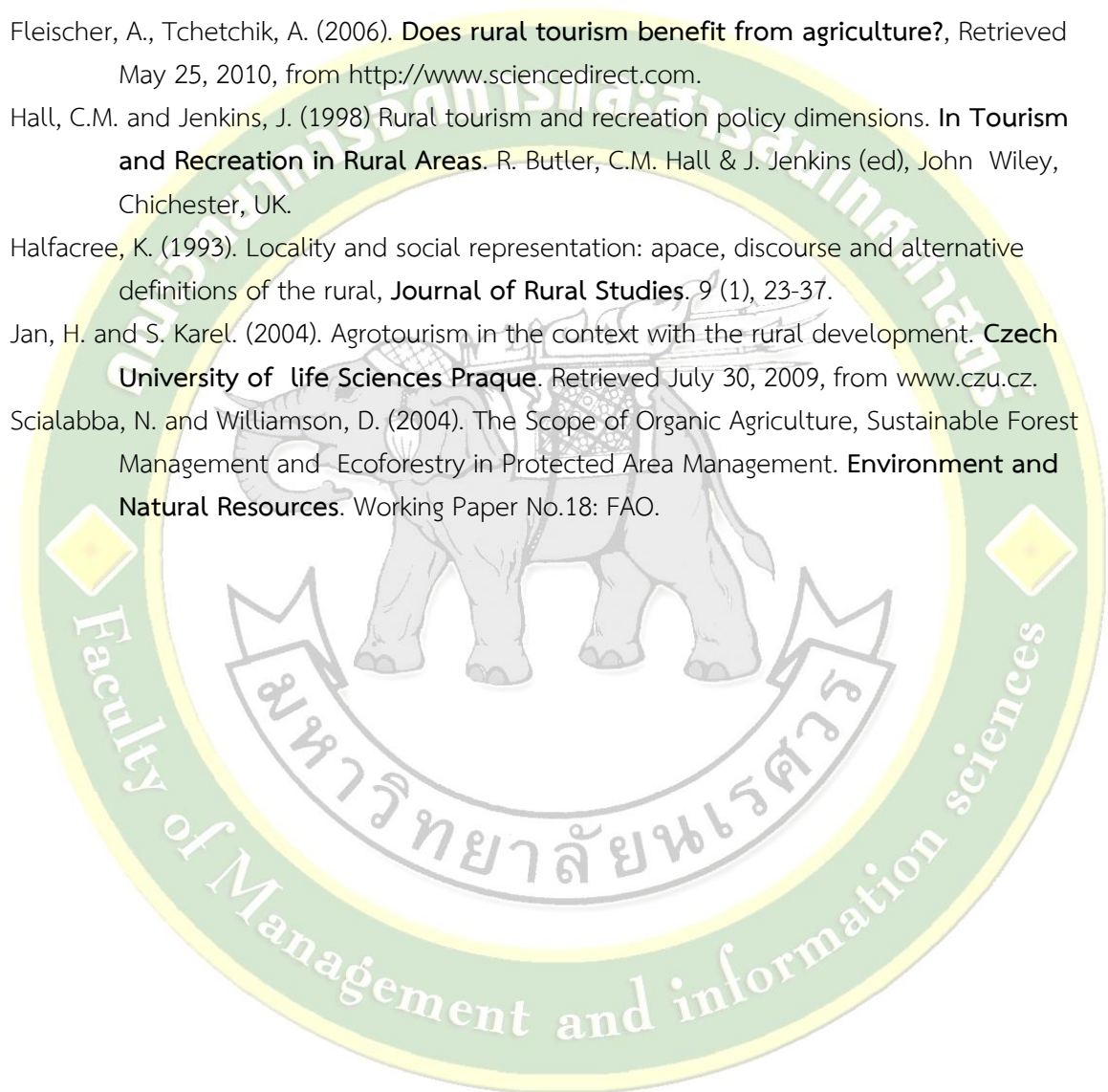
เสนอแนะ

- (1) การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ควรพัฒนาการเกษตรที่มีอยู่ในชุมชนให้มีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ของเกษตรกรในชุมชนและตอบสนองกลุ่มนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย
- (2) การพัฒนาการเกษตร
ใช้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร โดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบการสาธิต ให้ความรู้ และแนะนำธุรกิจเกษตร ในขณะเดียวกันควรป้องกันมิให้กิจกรรมการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวประเภทนั้น ๆ มีจำนวนมากเกินไป ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อราคาผลผลิต
- (3) การวิจัย
ศึกษาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบอื่น ๆ เช่น โฮมสเตย์ ว่าส่งผลอย่างไรต่อการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน มีประเด็นใดบ้างที่เหมือน และแตกต่างไปจากกรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอช้างกลาง นอกจากนี้ ควรศึกษาเชิงลึกถึงผลกระทบที่สำคัญ ได้แก่ การลดลงของผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะชุมชนเกษตรที่มีการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงเกษตรมานานไม่น้อยกว่า 10 ปี

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2548). คู่มือการดำเนินงานโครงการส่งเสริมและพัฒนการท่องเที่ยวทางการเกษตร ปีงบประมาณ 2545. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- ฐณผการจ คงอินทร์. (2545). การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการพัฒนาแบบ ยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านนาตีน ตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ บธ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นาฏสุตา เขมณะสิริ, ดรุณี แก้วม่วง, มานพ อารุง, วาณี วัชรเกษมสินธุ์ และ ประภาศรี ตั้งศิริภรณ์. (2549). การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดสระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และชัยนาท. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่. 2(3), 69-79.
- นำชัย ทนุผล, ดนุวัตี เพ็งอัน, สุนิสา ทนุผล, โชตก จรุงคนธ์, ทรงศักดิ์ ภู่น้อย และมนัส ศุภลักษณ์. (2543). รายงานผลการวิจัยเรื่องการพัฒนา ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน บ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วิทยา อธิปอนันต์. (2542). ไร่นาสวนผสมตาม แนวทฤษฎีใหม่: ในงานส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สมยศ ท่งท้าว. (2541). การวิเคราะห์ระบบ สังคมเกษตร. (2). สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร. (2548). คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวเกษตร. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- โสภณ บุญล้ำ, จุฑามาศ กระจ่างศรี และ เบญจมาภรณ์ พิมพา. (2547). รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบ กิจกรรม และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกลุ่มผู้ผลิตไข่ เค็มไชยา ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- อรอนงค์ ฤชาฤทธิ. (2545). ศักยภาพของตำบลสัมปทวนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร. วิทยานิพนธ์ บธ.ม., มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

- อุไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์. (2544). การจัดการด้านการสื่อความหมายและสิ่งอำนวยความสะดวก ของผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรณีศึกษาบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ บธ.ม., มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- Akpınar, N. I., Talay, C. C. and Gundus, S. (2005). Rural women and agrotourism in the context of sustainable rural development: A case study from Turkey. **Environment Development and Sustainability**. 6(4), 473 - 486.
- Ceballos-Lascurain, H. (1996). **Tourism, Ecotourism and Protected Areas**. Switzerland: IUCN – The World Conservation Union.
- Fleischer, A., Tchetchik, A. (2006). **Does rural tourism benefit from agriculture?**, Retrieved May 25, 2010, from <http://www.sciencedirect.com>.
- Hall, C.M. and Jenkins, J. (1998) Rural tourism and recreation policy dimensions. In **Tourism and Recreation in Rural Areas**. R. Butler, C.M. Hall & J. Jenkins (ed), John Wiley, Chichester, UK.
- Halfacree, K. (1993). Locality and social representation: apace, discourse and alternative definitions of the rural, **Journal of Rural Studies**. 9 (1), 23-37.
- Jan, H. and S. Karel. (2004). Agrotourism in the context with the rural development. **Czech University of life Sciences Prague**. Retrieved July 30, 2009, from www.czu.cz.
- Scialabba, N. and Williamson, D. (2004). The Scope of Organic Agriculture, Sustainable Forest Management and Ecoforestry in Protected Area Management. **Environment and Natural Resources**. Working Paper No.18: FAO.

ภาพและตารางอ้างอิง

ตาราง 1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชานกลางและกิจกรรมการเกษตรของแหล่งท่องเที่ยว

ชื่อแหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมการเกษตร
1. ชุมชนคนรักเห็ดข้างกลาง	ฟาร์มเพาะเห็ด
2. กลุ่มส่งเสริมอาชีพและศูนย์เรียนรู้การเพาะเห็ด	ฟาร์มเพาะเห็ด
3. กลุ่มนาวาโกร้อพ	แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
4. ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรอินทรีย์	ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ, ปลูกมะนาวในบ่อปล่องซีเมนต์,แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร, ไร่นาสวนผสม
5. กลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรงไทยคลองปึกเหนือ	ฟาร์มเลี้ยงผึ้ง
6. เลี้ยงผึ้งโพรงไทย (นายราย พรหมชาติ)	ฟาร์มเลี้ยงผึ้ง
7. กลุ่มเลี้ยงผึ้งบ้านลุ่มในหิน	ฟาร์มเลี้ยงผึ้ง
8. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านนา	แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
9. ศูนย์เรียนรู้วนผึ้งโพรงไทย	ฟาร์มเลี้ยงผึ้ง

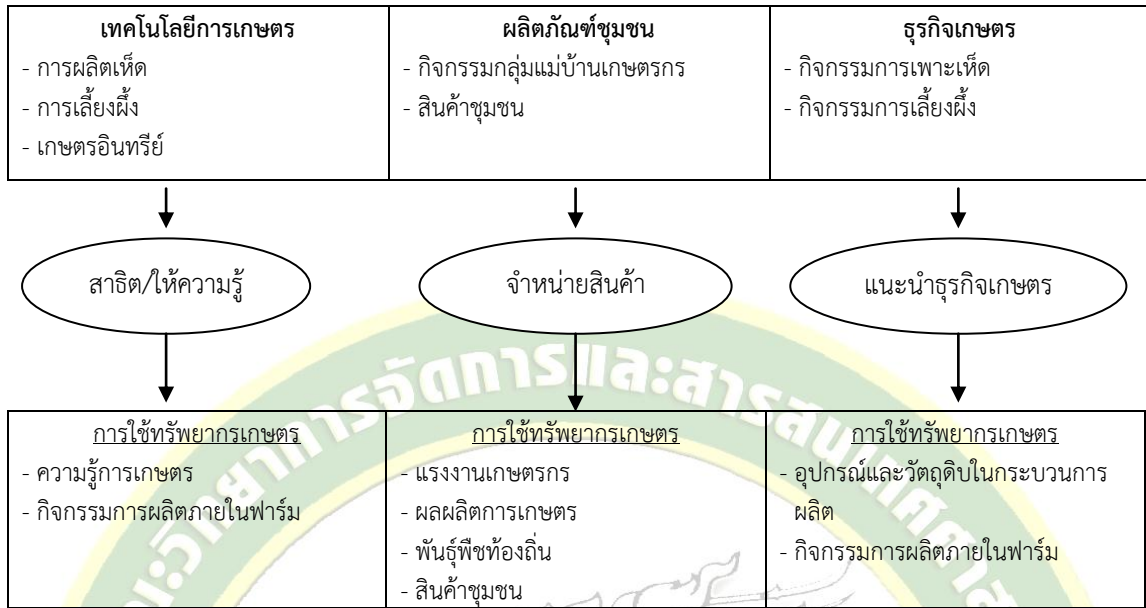
แหล่งท่องเที่ยวจำแนกตามกิจกรรมการเกษตร

รูปแบบกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

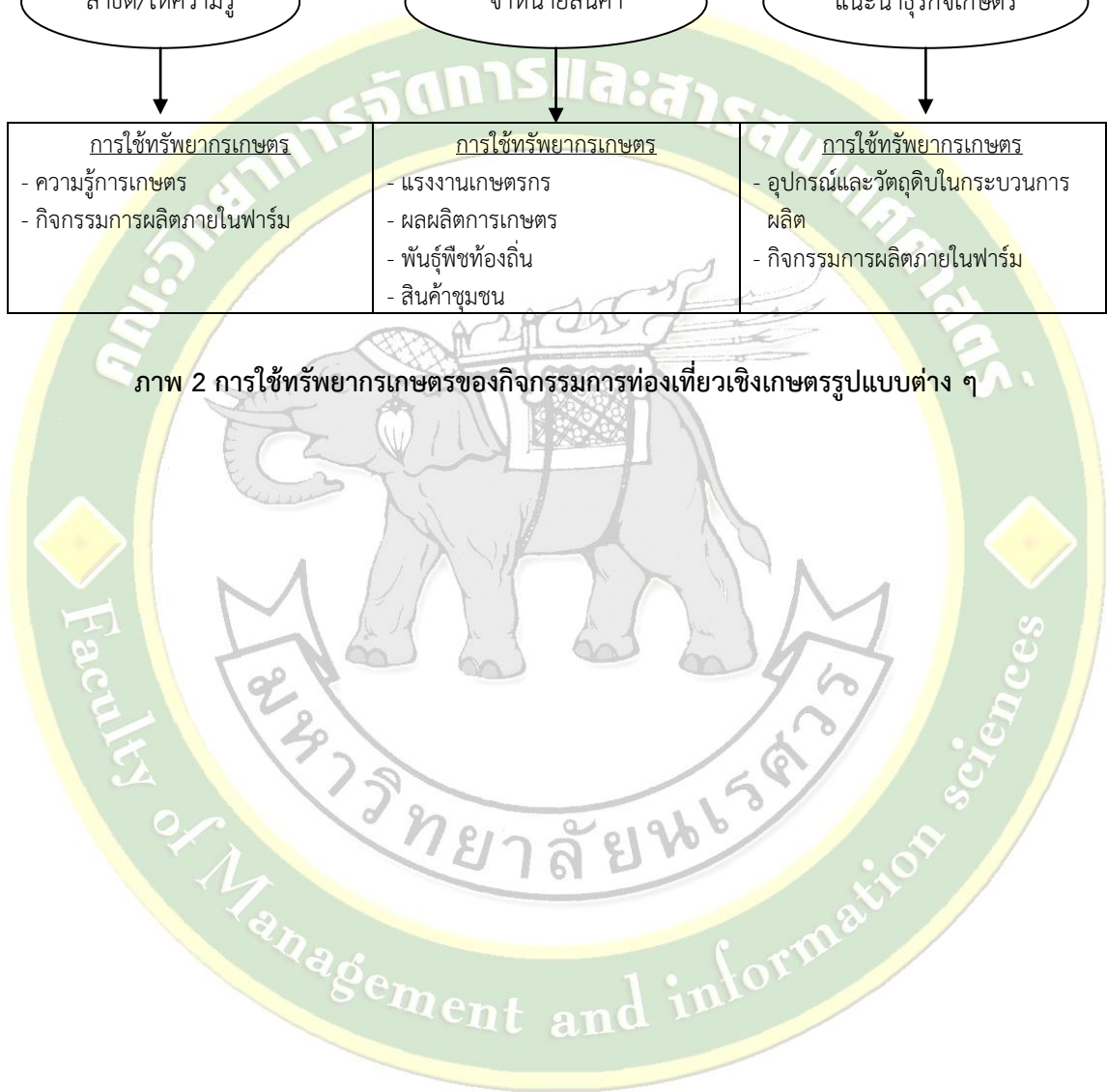
ฟาร์มเลี้ยงผึ้ง	<ol style="list-style-type: none"> 1. จำหน่ายน้ำผึ้ง และอุปกรณ์เลี้ยงผึ้ง 2. ให้ความรู้การเพิ่มผลผลิตสวนผลไม้จากการเลี้ยงผึ้ง 3. สาธิตขั้นตอนและการใช้อุปกรณ์การเลี้ยงผึ้ง
ฟาร์มเพาะเห็ด	<ol style="list-style-type: none"> 1. จำหน่ายเห็ดชนิดต่าง ๆ 2. ให้ความรู้การเพาะเลี้ยงเห็ดหลายชนิด 3. สาธิตขั้นตอนการผลิตเห็ด 4. แนะนำธุรกิจเพาะเห็ด
ฟาร์มเกษตรอินทรีย์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้ความรู้เกษตรอินทรีย์ และเศรษฐกิจพอเพียง 2. สาธิตการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ชีวภาพ
แปรรูปอาหาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. สาธิตการแปรรูปอาหาร 2. จำหน่ายสินค้าชุมชน (หัตถกรรม ขนม ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ)

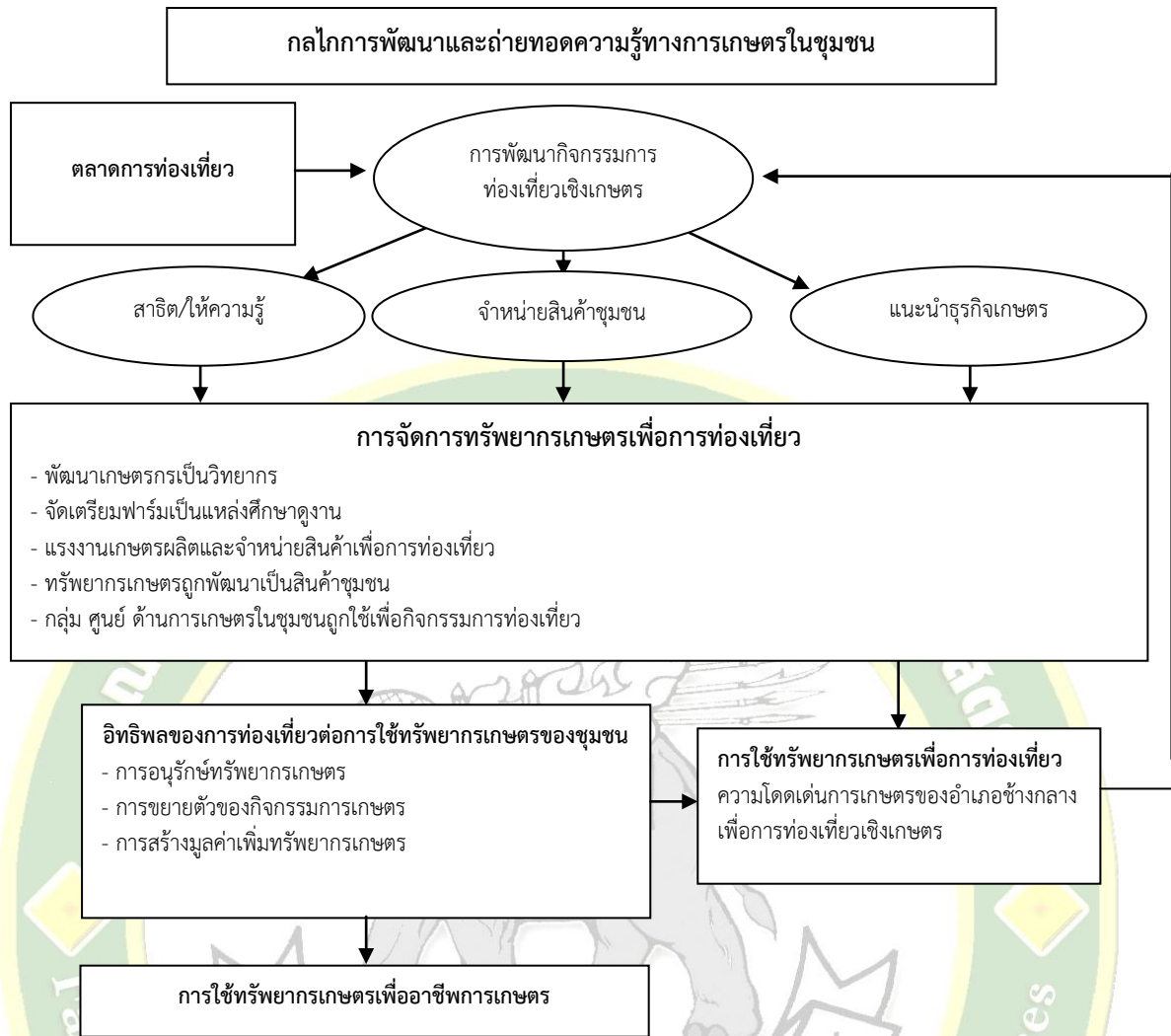
ภาพที่ 1 รูปแบบกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว

ทรัพยากรเกษตรของชุมชนที่เป็นเงื่อนไขของรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาพ 2 การใช้ทรัพยากรเกษตรของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบต่าง ๆ

ภาพ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน